

Culturele loopbaan: wie doet wat?

VERSLAG CONFERENTIE VRIJDAG 26 AUGUSTUS

Op vrijdag 26 augustus 2011 vond in Museumpark Orientalis de conferentie **WIE DOET WAT?** plaats. Op deze door Kunstfactor en Cultuurnetwerk Nederland georganiseerde conferentie gaven de directeurs van beide instellingen een eensgezinde aftrap. Zowel **Tom de Rooij** (Kunstfactor) als **Piet Hagens** (Cultuurnetwerk Nederland) benadrukten het belang van kwaliteit. Voor cultuurdeelname is goede cultuureducatie essentieel en cultuureducatie heeft alleen zin als het ingebed en gevolgd wordt door goede voorzieningen voor kunstbeoefening in de vrije tijd. Hamvraag van de middag: wat is er nodig voor een culturele loopbaan en wie neemt daarbij wat voor zijn rekening?

INLEIDING 1: 'REKEN ALLE ANTWOORDEN GOED'

Theaterjournalist en dramaturg **Robbert van Heuven** opende de middag met een columnachtige lezing waarin hij het belang schetste van brede cultuureducatie. Zijn eigen culturele loopbaan, zo vertelde hij, was begonnen met een kunsthistorica als moeder die haar gezin meesleepte langs alle Zuid-Franse kerkjes. Zij leerde hem het belang van de vraag 'wat zie je?'. Diezelfde vraag hoorde hij ook een docent stellen aan een groep achtjarigen in de Tate Modern, voor een schilderij van Liechtenstein. 'En hij rekende alle antwoorden goed. Dat is voor mij kunsteducatie.'

Kinderen, aldus Van Heuven, staan nog open voor de wereld en gebruiken hun fantasie, juist daarom zijn het zulke goede kunstkenners. 'Ze snappen dat kunst met verbeeldingskracht te maken heeft.' En die verbeeldingskracht is belangrijk om je in te kunnen leven in anderen en gestolde opvattingen te voorkomen. Dat staat in schril contrast met een uitspraak van PVV-Kamerlid Hero

Brinkman dat 'een schilderij moet voorstellen wat het is'. Van Heuven: 'Brinkman ontkent daarmee de complexiteit van kunst en daarmee van de wereld. Het is een levensgevaarlijke miskening van het democratische karakter van kunst.' Gezien dat democratische karakter van kunst is het spijtig dat kunst en de eerste kennismaking daarmee nog steeds een elitaire bedoening is. 'Kunstvaardigheden zijn nodig voor elke burger en ieder kind heeft recht om zijn inlevingsvermogen te oefenen.'

Van Heuven stoort zich aan de denigrerende houding van het kabinet jegens cultuur. Hij verwijt het een dubbelzinnige houding: aan de ene kant is kunst louter een marktproduct, aan de andere kant noemt het cultuureducatie belangrijk. 'Maar kan cultuureducatie gedijen in een kunstvijandige omgeving?' zo vroeg Van Heuven zich af 'Waarom zouden kinderen zich moeten kunnen verplaatsen in een ander als de volksvertegenwoordiging dat zelf niet eens kan en garen spint bij juist zoveel mogelijk polarisatie en zo min mogelijk begrip voor die ander? Waarom zouden kinderen moeten leren dat een schilderij meer kan zijn dan wat het voorstelt, als de politiek dat zelf niet eens gelooft?'

Van Heuven zag maar één oplossing: haal politici uit hun torentje, zet ze op de hoek van de straat en vraag 'wat zie je?' 'En alle oprechte antwoorden zouden goed zijn.'

De volledige lezing van Robbert van Heuven is [hier](#) te vinden.

INLEIDING 2: OLYMPISCHE AMBITIES

Onder de noemer 'Sportbeleid een hele kunst' deed **Erik Lenselink** (manager Sportontwikkeling NOC*NSF) uit de doeken hoe het er in de sportsector aan toe gaat. Waarbij hij overigens meteen duidelijk maakte dat hij sport en kunst niet tegen elkaar wil uitruilen: 'Het gaat erom dat een kind zijn talenten kan ontwikkelen, of dat nou voetbal of viool is.'

Eerst schotelde hij de zaal enige cijfers voor. Er zijn een slordige 10 tot 11 miljoen sportbeoefenaars (tegenover 7 miljoen

amateurkunstbeoefenaars), 76 sportbonden, ruim 26.700 sportverenigingen – in het nieuwste jargon van NOC*NSF bij voorkeur 'sportaanbieders' genoemd, omdat er steeds meer vormen buiten de traditionele verenigingen komen – en niet te vergeten ruim 1 miljoen vrijwilligers (de ouders die kinderen naar uitwedstrijden rijden niet meegerekend). Lenselink gaf ook inzage in de sportieve boekhouding: 118 miljoen rijkssubsidie, 1,2 miljard lokale

gemeentesubsidies, 415 miljoen reclame & sponsoring en aan contributies 216 euro per sportbeoefenaar.

Anders dan in de culturele sector kan de sportsector een verhoging van de rijkssubsidie tegemoet zien. Daar is de afgelopen jaren dan ook flink voor gelobbyd, vertelde Lenselink. Onder verwijzing naar de vorige spreker: 'Met aanschoppen tegen politici schiet je niets op. Je moet juist proberen in hun straatje te denken. Wij hebben per politieke partij een antwoord paraat waarom sport ertoe doet. Dat kun je voor cultuur vast ook doen.' Het streven was om alle belangrijke partijen achter sport te krijgen. 'Als we dat niet gedaan hadden, waren wij nu ook gekort.'

De sportsector heeft niet alleen een goed, eensgezind verhaal klaar, ze heeft ook gezamenlijke ambities, vastgelegd in het Olympisch Plan. Daarin draait het om topsport (ambitie: Nederland in de sportieve top 10 van de wereld) en breedtesport (ambitie: de 65% sportparticipatie opstuwende naar 75%). De analyse van de doorsnee sportieve loopbaan laat zien waar extra inspanningen nodig zijn: tegengaan van uitstroom van sportdeelnemers onder jongeren (12-18 jaar), een sportief aanbod voor jongvolwassenen dat past in hun drukke bestaan met gezin en carrière in opbouw en senioren verlokken te sporten. Verder mag de basis nog steviger en moet elke basisschoolleerling aan sport doen (dat is nu 87%). Lenselinks advies aan de culturele sector: zorg dat de hardware (accommodatie), de content (het aanbod) en de software (begeleiding) in balans zijn en dat de financiering daarvan ook helder is. In de sportwereld is de accommodatie grotendeels de verantwoordelijkheid van lokaal beleid (gemeenten), het aanbod is de verantwoordelijkheid van de sportbonden en de begeleiding is een gedeelde verantwoordelijkheid.

Lenselink noemde als belangrijke taak het creëren van goed sportief aanbod in krimpgebieden en voor achterstandswijken. Juist daar zouden sport en cultuur veel meer samen kunnen optrekken, bijvoorbeeld in de buurtscan van het ministerie van VWS. 'Ik vind het bijvoorbeeld raar en jammer dat de combinatiefunctionarissen voor sport en cultuur doorgaans afzonderlijk werken. Pak dat nou integraal aan. Zo kun je met minder geld meer bereiken.'

De presentatie van Erik Lenselink is [hier](#) te vinden.

DISCUSSIERONDE 1: VOORWAARDEN EN WENSEN

In de eerste discussieronde namen vertegenwoordigers uit onderzoek en beleid plaats achter de tafel. Zij kregen van gespreksleider Anouschka Laheij de vraag voorgelegd wat de voorwaarden zijn voor cultuurdeelname. Folkert Haanstra (bijzonder hoogleraar cultuureducatie en –participatie Universiteit Utrecht) kon vanuit het onderzoek enkele harde gegevens daarover geven: goede opvoeding, hoog opgeleide ouders en cultuureducatie zijn goede voorspellers voor cultuurdeelname. Andries van den Broek, die als onderzoeker bij het SCP regelmatig mensen bevraagt over welke voorstellingen en evenementen ze de afgelopen twaalf maanden hebben bezocht, noemde de vraag naar voorwaarden minder interessant dan de vraag wat we moeten aanbieden om de in cultuur geïnteresseerden binnen te halen. 'Daarom vond ik Lenselinks verhaal over de sportieve loopbaan boeiend. Want hoe komt het dat niet iedereen die van cultuur houdt er ook iets mee doet in de vrije tijd?'

Basisschool

Om cultuurbeoefenaars te kweken moet je beginnen in het onderwijs, stelde Ton Bevers (hoogleraar cultuursociologie Erasmus Universiteit Rotterdam). 'Op school is het verplicht voor alle kinderen. Dus als je daar goed werk levert, is dat goed voor cultuur en cultuurdeelname.'

Kwaliteit van cultuureducatie is speerpunt in het nieuwe cultuureducatiebeleid van het ministerie van OCW, vertelde Monique Vogelzang (directeur Directe Kunsten, OCW). De prioriteit ligt daarbij op de basisschoolleeftijd. Er moeten meer bindende afspraken komen tussen scholen en instellingen, meer doorlopende leerlijnen en minder versnippering. Vogelzang kondigde aan dat de

Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad om een gezamenlijk advies is gevraagd om scholen handvatten te geven voor cultuureducatie en de inspectie duidelijker richtlijnen voor het toezicht op cultuureducatie.

Dat is mooi, reageerde Walter Groenen (directeur CJP) vanuit de zaal, maar wie is verantwoordelijk voor de groep na 12 jaar? Daarvoor gelden duidelijke verplichtingen voor scholen in de zin van eindtermen voor de kunstvakken, aldus Vogelzang. 'Het is toch wel erg droevig dat de cultuurkaart verdwijnt', vond PvdA-Kamerlid Jetta Klijnsma. 'Dat was nou net zo'n eenvoudig en doeltreffend instrument dat echt drempelverlagend werkte om jongeren aan cultuur te laten deelnemen.'

Als je de kwaliteit van cultuureducatie in de basisschool wilt verbeteren, moet je inzetten op terugkeer van de vakleerkracht, betoogde Haanstra. 'Die zijn de afgelopen jaren door scholen allemaal wegbezuinigd.'

Sociale media

Maar laat dat asjeblijft niet de enige plek zijn, stelde Olga Smit (Dienst Kunst en Cultuur gemeente Rotterdam). 'Op school doen kinderen interesses op, maar goede faciliteiten voor de verdere loopbaan zijn ook belangrijk.' Ook Klijnsma vond dat je jonge kinderen vooral ook buiten het onderwijs moet prikkelen. Als voorbeeld noemde ze het armoedefonds waarmee kinderen die het van huis uit niet meekrijgen, toch in aanraking worden gebracht met cultuur en sport.

Vervolgens werd gesteld dat als mensen niet uit zichzelf naar cultuur toe komen, cultuur zich op publieke plekken moet begeven en cultuur naar de mensen moet brengen. Cultuurinstellingen zijn daar vaak huiverig voor, omdat ze bang zijn dat laagdrempeligheid hand in hand gaat met verlies

van kwaliteit. Maar dat hoeft niet, aldus de aanwezigen. Als mooi voorbeeld werden de Hofvijverconcerten van het Koninklijk Concertgebouworkest genoemd. En als je merkt dat je publiek verouderd, vulde Bastiaan Vinkenburg (managing consultant Kunst, Cultuur & Media Berenschot) aan, moet je je promotie specifiek op jongeren richten. Hij noemde als voorbeeld een klassiek concert dat na reclame via sociale media een volle zaal trok. 'Naderhand kwamen er tweets voorbij als 'Waar treedt die Schubert nog meer op?.'

Smoel

Cor Wijn (senior consultant BMC) constateerde dat er eigenlijk weinig reden tot pessimisme is: 'De overheid wil cultuureducatie consolideren, bij gemeenten speelt cultuurparticipatie een belangrijke rol en op tv hebben we op prime time talentenshows.' Gordon en Patricia Paay zijn de Johan Derksens van de culturele sector.' Vanuit de zaal reageerde Frank van der Hulst (directeur Kunst Centraal) dat het inderdaad een kansrijk moment is, met veel draagvlak in het onderwijs voor cultuureducatie. 'In de culturele sector draait het echter steeds om de vraag wie dat gaat betalen. Laten Rijk, provincies en gemeenten daar nou eens heldere afspraken over maken, net zoals in de sportsector.'

Ook SCP-onderzoeker Van den Broek wilde graag een voorbeeld nemen aan de sport: Hij pleitte voor een duidelijker smoel en krachtiger geluid voor de culturele sector: 'Waar blijft de Erica Terpstra van de cultuur?!'

DISCUSSIERONDE 2: KANSEN EN BELEMMERINGEN

Na de deskundigen aan de zijlijn namen in de tweede discussieronde de uitvoerders van cultuur(educatie) plaats aan tafel. Ze gingen in gesprek over kansen en belemmeringen. Artistiek leider Nita Liem vertelde bijvoorbeeld hoe dansgroep Don't Hit Mama er moeiteloos in slaagde 'zogenaamd moeilijk bereikbare doelgroepen als vmo'ers, randgroepjongeren en jongeren met een kleurtje' te bereiken.

Jan Jaap Knol (directeur Fonds voor Cultuurparticipatie) kent meer van dergelijke goede voorbeelden. 'Die vergen een lange adem. Het zou goed zijn als centra voor de kunsten niet hetzelfde aanbod proberen te leveren, maar dit soort initiatieven juist ondersteunen.'

Ook het Stedelijk Museum Amsterdam slaagt erin vmb'o'ers binnen te halen, vertelde hoofd Educatie en Publieksbereik Rixt Hulshoff Pol. Haar advies: 'Zorg voor goede kwaliteit en regel praktische zaken als vervoer. En

bespreek samen met scholen waar behoefte aan is.'

Docenten

Bereik van kinderen en jongeren is niet het struikelblok, stelde Ocker van Munster (directeur SKVR). Wel moet je, wil je actieve kunstbeoefening bewerkstelligen, verder gaan dan een eerste kennismaking. Hij noemde het programma *Ieder kind een instrument* als mooi voorbeeld.

Wil je van eerste kennismaking naar echte deelname komen, dan moet je zorgen voor structureel minimaal drie uur kunstonderwijs per week door een vakleerkracht, zei Dirk Monsma (voorzitter commissie Amateurkunst en Cultuureducatie, Raad voor Cultuur). En die vakleerkrachten moeten in hun vooropleiding voldoende didactische bagage meekrijgen. Ook Connie Verberne (voorzitter Raad van twaalf en directeur Kunst en Cultuur Gelderland) benadrukte dat lesgeven op een school niet te vergelijken is met lesgeven in een vrijetijdscursus. 'Er moeten leertrajecten komen voor vakdocenten die op scholen gaan werken. Daarvoor moeten centra voor de kunsten, pabo's en vakdocenten samenwerken.'

Voor goed onderwijs zijn ook doorlopende leerlijnen belangrijk. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt primair bij de school, vond men. Dat mag geen vrijblijvende zaak zijn, maar iets waar de inspectie op moet toezien. Dan zou het wel fijn zijn, reageerde een inspecteur vanuit de zaal, als er ook zaken in de wetgeving vastliggen. 'Dan kun je scherper toezien.' Harde aanvullende eisen zullen er vanuit de overheid niet komen, stelde OCW-directeur Vogelzang, maar het op handen zijnde gezamenlijke advies van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad geeft de inspecteur straks wel richtlijnen voor toezicht op cultuureducatie.

Ontschotting

Is inspireren niet belangrijker dan afdwingen? vroeg gespreksleider Laheij. Zonder meer, maar hoe bereik je dat? Monsma: 'We moeten een NOC*NSF voor cultuur bouwen en met elkaar een vuist maken. Dat missen we.'

Ernestine Comvalius (directeur Krater Theater) ondersteunde dat van harte: 'In het creëren van draagvlak kunnen we veel leren van de sportsector.' Maar dat draagvlak is er al lang, reageerden anderen. Kijk naar de ICC-netwerken, het onderwijs wil graag aan de

slag met cultuureducatie. Theo Ham (directeur Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland) pleitte voor ontschotting: 'Je moet de schotten opheffen, tussen professionals en amateurs, tussen binnen- en

buitenschools, tussen actief en receptief enzovoort.' Verberne haakte er bij aan. 'Bij sport heet alles sport, met breedte- en topsport. Laten we zo moedig zijn om alles kunst te noemen, dan hebben we ook geen discussie meer over Patricia Paay.'

Vanuit de zaal kwam kritiek op de voortdurende focus op onderwijs: 'Mijn zoon ging pas van sport houden toen hij bij een voetbalvereniging ging. Investeer dus niet alleen in de eerste kennismaking, maar juist het traject erna.' Hulshoff Pol beaamde dit: 'Instellingen doen zichzelf echt tekort door alleen op onderwijs te focussen. Het gaat ook om vrijetijdsbesteding, die kans moeten we meer benutten.' Ja, maar waarom, protesteerde Teunis IJdens (Cultuurnetwerk) zou de overheid zich met de vrijetijdsbesteding van haar burgers bemoeien? Ocker wist daar wel een antwoord op: 'Omdat het om de ontwikkeling van die burgers gaat.'

Afsluiting

De terugkeer van de vakleerkracht, goede richtlijnen voor onderwijsinspecteurs, doorlopende leerlijnen, een duidelijker smool, via cultuureducatie op school naar cultuurbeoefening in de praktijk, laagdrempelige cultuur – de nodige aanbevelingen passeerden de revue. Gespreksleider Laheij nodigde beide directeurs uit één speerpunt te kiezen waar ze mee aan de slag willen gaan.

Tom de Rooij wil zich richten op de culturele loopbaan met onderwijs als fundament. 'Cultuureducatie en amateurkunst zijn communicerende vaten. Daar wil ik graag een masterplan voor maken.'

Piet Hagenaars wilde graag werken aan betere beeldvorming: 'Ouders hechten wel aan kwaliteitsvolle cultuureducatie, maar vinden subsidies voor kunst en cultuur minder belangrijk. Er is dus iets mis met het beeld van kunst en cultuur. Die beeldvorming moet veranderen zodat we op de lijst van prioriteiten stijgen.'

Tekst: Bea Ros

Fotografie: Ruben Schipper